

Јелена Љ. Спасић
Универзитет у Крагујевцу
Педагошки факултет у Јагодини

УДК: 371.3::821.163.41
ИД БРОЈ: 192070924
Оригинални научни рад
Примљен: 11. фебруар 2012.
Прихваћен: 21. април 2012.

ИЗВЕШТАЈ У НАСТАВИ СРПСКОГ ЈЕЗИКА

Апстракт: У оквиру наставе Српског језика и књижевности у шестом разреду основне школе изучава се извештај као новинарски жанр. У раду се бавимо проблемском обрадом извештаја као информативног новинарског жанра, којом се остварују различити задаци наставе матерњег језика, а ученик уочава одлике извештаја вођен сопственим језичким осећањем и наставничким инструкцијама. Проблемски приступ жанру извештаја у себе укључује и разноврсна граматичка и стилска вежбања. Проблемски засновани методички подстицаји у обради извештаја наставнику пружају могућност њихове обраде у оквиру рада новинарске секције.

Кључне речи: настава матерњег језика, публицистички функционални стил, извештај, проблемска настава, жанр

1. У раду¹ се бавимо обрадом извештаја као информативног новинарског жанра у настави матерњег језика у шестом разреду основне школе. Ученици у петом разреду стичу основна знања о вести. У шестом разреду се стечено знање о вести проширује, те се изучавају жанрови који су се развили из вести, а то су новински извештај и новински чланак. Као и вест, и извештај се претежно изучава као новински жанр.

Приликом обраде ове наставне јединице *моделом увиђања*, „по коме циљ наставе није механичко нагомилавање знања, већ подстицање ученика да увиђају узајамне везе и односе између наставних садржаја/објеката знања“ (Ристановић 2007: 476), ученици ће моћи да активирају усвојена знања о вести као основном новинарском жанру, која стичу у петом разреду, али и да активирају своја граматичка знања и лакше самостално напи-

---

¹ Овај рад урађен је у оквиру пројекта 178014: *Динамика стируктура савременој српској језика*, који финансира Министарство просвете и науке Републике Србије

шу извештај. Како се у већини уџбеника не посвећује довољно пажње језичким одликама овог новинарског жанра, на наставнику је да ученицима укаже на особен стил писања извештаја.

Циљ овог рада је да покаже како се у изучавање извештаја могу укључити различита граматичка и стилска вежбања и тако остварити неки од постављених задатака наставе матерњег језика. У раду користимо дескриптивну и компаративну истраживачку методу. Корпус рада чине уџбеници за шести разред основне школе издавачких кућа Завод за уџбенике, Клет, Креативни центар и Српска школа.

2. Најпре ћемо навести основне одлике извештаја према новијој литератури, које наставнику који се припрема за обраду овог жанра могу бити од користи. Извештај (енг., *report* – извештај, приказ, сведочење) у журналистичкој литератури има различите дефиниције. Дефинише се као проширена вест, али и као прелазни жанр између вести и репортаже (Тодоровић 2002: 74). Извештавање представља проширивање вести детаљима поређаним по важности (Рус-Мол 2005: 57-58), односно описивање догађаја које је „прецизно, јасно, живописно и атрактивно, без обзира на врсту медија“ (Де Берг 2007: 24). Будући да има сопствене законитости обликовања, извештај није вест са више детаља, нити дужа, проширена вест, јер дужина не може бити поуздан критеријум за разликовање жанрова (Животић 1981: 49). Као и вест, и извештај одговара на пет новинарских питања (ко, где, шта, када, како) и има стандардизовану форму. Састоји се од насловног блока, кога чине наслов, наднаслов и поднаслов, главе извештаја и тела извештаја. Наднаслов и поднаслов нису обавезни. Глава или лид извештаја представља кондензовану садржину извештаја која се даје на почетку, одмах након насловног блока. Извештај често поред средстава вербалног кода садржи и средства визуелног кода, као што су фотографије, цртежи, табеле, графикони, и сл. Њима се функционално појачава значај изнетих чињеница и привлачи пажња читаоца, а у ту сврху се користи и истицање наслова великим словима, употреба различитих фонтова, боје слова, и сл..

3. Извештај се у граматикама за шести разред основне школе дефинише на различите начине. Навешћемо неколико одређења овог новинарског жанра датих у уџбеничкој литератури:

- а) Извештај је прегледан и целовит приказ неке значајне делатности. (Николић, Николић 2009: 79);
- б) Извештај је шири приказ неког радног резултата, а осим важних података обухвата и закључке. (Маринковић 2008: 35);
- в) Извештај је најчешћи облик новинарског изражавања којим се јавност упознаје са неким догађајем. При оваквом опису одговара се на пет питања (ко, шта, где, када и како), али опширније и

са више детаља него што то даје вест. Извештај треба да буде нов, актуелан, истинит, важан и занимљив. (Ломпар 2008: 104).

Весна Ломпар извештај још одређује и као проширену вест и дели новинске жанрове на оне који не дозвољавају изношење личног става новинара (вест и извештај) и оне који подразумевају навођење података уз лични коментар (репортажа и новински чланак) (Ломпар 2008: 104). За обраду овог жанра понуђен је пример извештаја из „Политике“ о избору тенисерке Јелене Јанковић за амбасадора Уницефа (Ломпар 2008: 105), што је веома добар избор, када се има у виду популарност овог спорта и бројни успеси српских тенисера. У том извештају ученици ће пронаћи одговоре на пет питања, али и реченице које не би могле припадати вести и онда од извештаја направити кратку вест (Ломпар 2008: 106). Као занимљивост о почетку српског новинарства Весна Ломпар представља ученицима први број „Политике“, који је 1904. имао свега четири стране, али је погодивши укус читалаца брзо постао најчитанији српски дневни лист (Ломпар 2008: 106).

У граматички Завода за уџбенике као главне одлике извештаја, поред прегледности и целовитости, наводе се важност и провереност података. Језичке, стилске или формалне одлике овог високо шаблонизованог жанра публицистичког функционалног стила нису поменуте (Николић, Николић 2009: 79).

Веома исцрпно одређење жанра извештаја налазимо у акредитованом уџбенику Милоша Ковачевића и Добрице Ковачевић:

Извештај је један од најчешћих облика извештавања. Неретко је дужи од вести, и састоји се он изношења низа података који су међусобно повезани, и у вези су са темом о којој се извештава. Извештавати се може о раду појединаца, институција, предузећа, друштва, али и о различитим скуповима, свечаностима и сл. Извештај мора бити истинит, а језик фактографски. То значи да се извештај по правилу састоји од чињеница, података и бројки. Језички израз у извештају је прецизан, конкретан, заснован на чињеницама. У извештају не сме бити личног става онога који извештава, нити елемената својствених литерарним радовима (нема епитета, поређења, нема речи са пренесеним значењем, нема речи субјективне оцене и сл.). (Ковачевић, Ковачевић 2010: 121).

Оно што одваја ово одређење жанра извештаја од одређења која налазимо у другим уџбеницима је истицање језичких одлика новинског извештаја. Језик је фактографски, а елементи књижевно-уметничког стила изостају. Обрада наставне јединице „Извештавање“ почиње следећом инструкцијом: „Прочитај следећа три новинска текста, уочавајући сличности и разлике међу њима.“ (Ковачевић, Ковачевић 2010: 120). Након тога су наведени текст обавести, вести и извештаја, а потом следе питања којима се ученичка пажња усмерава ка уочавању разлика и сличности међу овим тек-

стовима и посебно ка уочавању битних карактеристика извештаја. Хеуристички приступ обради ове наставне јединице предност даје самосталном мисаоном ангажовању ученика, који ће се вођени прецизним инструкцијама кретати у зони наредног развоја. Када се њихова пажња уџбеничким инструкцијама усмери и ка језичким особеностима новинског извештаја, а не само ка одговору на пет питања и дужини текста, они ће стећи бољи увид у главне особености овог жанра. Знање које стекну самосталним упоређивањем текстова трајније је и продуктивније, па ће лакше самостално написати извештај о раду неке секције, школској свечаности или такмичењу, што је најчешћи захтев на крају обраде наставне јединице „Извештавање“. Јасним инструкцијама ученицима је олакшано извештавање, јер се у уџбенику наводе све фазе писања извештаја:

- а) тачно одредити тему извештавања,
- б) прикупити сву грађу о датој теми,
- в) распоредити грађу тако да се чињенице међусобно допуњавају,
- г) пазити да језик извештаја буде ослобођен свих емоционалности, да буде строго фактографски (чињеничан) (Ковачевић, Ковачевић 2010: 122).

У приручнику за наставнике и ученике „Како писати некњижевне текстове“ дата је подела некњижевних текстова на приповедачке, излагачке, аргументативне, истраживачке и визуелне (Мур 2010: 3). Информативни новински текстови сврстани су у излагачке текстове, којима се дају обавештења и објашњења, и доносе јасно срочену тачну и истиниту информацију (Мур 2010: 26). Понуђен је образац за писање новинског чланка и напоменуто да новински извештачи треба да обухвате све битне чињенице у вези с догађајем о коме пишу (Мур 2010: 33).

4. Што се тиче тематике извештаја који су понуђени у уџбеницима, текст извештаја који налазимо у уџбенику ауторке Весне Ломпар чини нам се најзанимљивијим за обраду са ученицима. Сваки наставник може да у дневним новинама пронађе извештај о неком догађају који је деци познат, занимљив, који се збива у време обраде ове јединице, говори о неком успеху ученика њихове школе или догађају веома значајном за њихову земљу или њихово место живљења. Користећи актуелне, ученицима интересантне новинске извештаје, актуелизујемо наставу матерњег језика и школа постаје део живота.

Ученицима би свакако били занимљиви извештаји, које у тренутку писања овог рада можемо читати у новинама, о српском тенисеру који је изабран за најбољег спортисту света (нпр., „Новак Ђоковић најбољи спортиста света“, „Блиц“, 6. фебруар 2012). Током ширег истраживања језичких и стилских карактеристика новинских вести и извештаја наишли смо на велики број извештаја који говоре о ученичким успесима и додељивању

награда („Додељене новчане награде најбољим ученицима“, „Блиц“, 28. јул 2011), сеоским школама без физкултурне сале чији ученици освајању медаље на спортским такмичењима („Освајају медаље а немају ни салу“, „Новости“, 5. децембар 2011) и сличним темама које су посебно занимљиве за ученике који похађају школе које се у њима помињу. На примеру једног таквог извештаја, који говори о осавремењивању школског простора пока- заћемо још неке одлике новинског извештаја које нису поменуте у побро- јаним уџбеницима за шести разред основне школе. Предлажемо да се одаб- рани текст новинског извештаја копира и подели ученицима пре обраде наставне јединице „Извештавање“, уз истраживачке задатке и да се учени- цима остави довољно времена да могу сами да више пута прочитају текст, размисле о њему и пронађу у тексту одговоре на питања дата у истражива- чким задацима.

ПРИМЕР НОВИНСКОГ ИЗВЕШТАЈА

Школа за 21. век

Новобеоградска Основна школа "Лаза Костић" издваја се од сличних образовних установа. Све учионице климатизоване, а у настави се кори- сти више од 80 рачунара

Основна школа "Лаза Костић"

БАЗЕН, вештачка стена за спортско пењање, ормарићи за књиге, клупе у јарким бојама, видео-бимови, троделне табле...само су неке од ствари које Основну школу "Лаза Костић" на Новом Београду издвајају од осталих образовних установа. Учионице и кабинети опремљени савре- меним наставним средствима, много зеленила, чине да деца уживају то- ком боравка у школи.

По речима Милорада Јауковића, директора школе, добра воља и сара- дња са спортским клубовима и родитељима учинили су да се деца пружи нешто више. Посебна пажња се посвећује стручном усавршавању запос- лених, па се могу подичити да међу наставницима има и доктора наука. Одлични услови за рад сигурно су допринели томе што су свршени осма- ци међу најбољима по резултатима на тестовима за упис у средње школе.

КЕРАМИЧАРИ У школи постоји и модерно опремљена керамичарска радионица са пећи за печење глине, као и грнчарским точком. Ђаци је користе за наставу ликовног, а они талентовани своје уметничке склоности показују у керамичарској радионици.

– Пливање и спортско пењање смо деци понудили као изабране спортове, са једним часом недељно – каже Јауковић. – За ученике првог и другог разреда обавезно је пливање, док трећи и четврти разред бира између пливања и спортског пењања. За ученике виших разреда као изабрани спортови су кошарка и одбојка. Велико интересовање је за спортско пењање, тако да ће од септембра бити пет група ђака, од трећег до осмог разреда, који ће ићи на ову дисциплину.

Како истиче наш саговорник, новац који се добија од надлежних није довољан да би се деци омогућиле све ове активности.

МАЈСТОРИ И РАЧУНАРИ Наставници техничког васпитања су сами преправили старе столове, који сада изгледају као нови. У школи постоји и дигитални кабинет за хемију, кабловски интернет и телевизија, а у настави се користи више од 80 рачунара.

– Трошкове одржавања базена делимо са пливачким клубом "11.април", чији тренери заједно са нашим професорима држе часове пливања. Базен током лета могу користити само чланови пливачког клуба за тренинге. Једина смо школа у Србији која има салу са вештачком стеном за спортско пењање – истиче Јауковић. – Стену је у сали поставио спортско-пењачки клуб "Black rock", који сноси и трошкове одржавања. Деца могу похађати и часове каратеа, реалног аикида, гимнастике, балета, а новац који добијемо од издавања простора овим клубовима користимо за сређивање и куповање неопходне опреме за школу.

Свака учioniца у школи има климу и телевизор, а недавно су родитељи купили и плазма телевизор за једно одељење.

Како ђаци не би шарали спољне зидове школе, добили су простор унутар зграде да покажу своје цртачко умеће. Тако су испред кабинета за географију, историју и биологију ђаци нацртали маштовите графите, који асоцирају на ове предмете.

(„Новости“, 1. јул 2011)

Након наслова следи лид (глава) извештаја, у коме се укратко износи садржина читавог извештаја. Прва реченица тела извештаја доноси одговор на питање „шта“ (*БАЗЕН, вештачка стена за спорско пењање, ормарићи за књије, клује у јарким бојама, видео-бимови, широделне шабле*), као и одговор на питање „где“ (на Новом Београду). Читав извештај заправо описује шта поседује основна школа на Новом Београду, па је зато одговор на ова питања дат на самом почетку извештаја. Разлог што већина школа не

пружа овакве услове својим ђацима јесте тај што *новац који се добија од надлежних није довољан да би се деци омогућиле све ове активности*, али у телу извештаја читаоцима се даје и више одговора на питање „како“:

а) Наставници техничког васпитања су сами *преиравили стваре стоголове*, који сада изгледају као нови.; б) *Трошкове одржавања базена делимо са пливачким клубом "11. април"*, чији тренери заједно са нашим професорима држе часове пливања.; в) *Сћену је у сали поставио спортиско-пењачки клуб "Black rock"*, који сноси и *трошкове одржавања*. Деца могу похађати и часове каратеа, реалног аикида, гимнастике, балета, а *новац који добијемо од издавања просјора овим клубовима користићемо за сређивање и куйовање неопходне опреме за школу.*; г) Свака учионица у школи има климу и телевизор, а недавно су *родитељи куйили и илазма шелевизор за једно одељење*.

Одговор на питање „ко“ није стављен у први план, али је након прочитаног извештаја читаоцу јасно да заслуге за овај успех деле директор, запослени у школи, родитељи и спортски клубови.

Наведени новински извештај је нешто дужи и садржи неколико тематских целина. У свакој од њих истиче се по једна ствар по којој се ова новобеоградска школа разликује од осталих образовних установа. Почетак неких од тематских целина наглашен је међунасловом, који је истакнут великим масним словима (**КЕРАМИЧАРИ, МАЈСТОРИ И РАЧУНАРИ**), а свака од њих представља посебан пасус. Сегментисање текста извештаја на пасусе (параграфе) употребом белина једна је од одлика текста новинског извештаја. Тиме се омогућава прегледно изношење главних информација, које се износе у првом параграфу који се зове глава вести, и додатних детаља, који се износе у параграфима који следе. Текст је пропраћен сликом, која илуструје и допуњује изнете информације и заједно са насловом, који је штампан масним словима, привлачи пажњу читаоца. Изнете информације допуњене су изјавама директора школе. На два места су пренете шаблонном директног говора. Након што наведе први део изјаве новинар употребљава глагол говорења и име саговорника (*каже Јауковић, истиче Јауковић*). Наставник може скренути пажњу ученицима на промену реда главних реченичних чланова и затражити од њих да преформулишу новинареве речи тако да ред реченичних чланова буде природан: *Јауковић каже, Јауковић истиче*. Такође, на два места саговорникове речи се преносе шаблонном индиректног говора. Оне се уводе следећим конструкцијама: *По речима Милорада Јауковића, директора школе, [...]* и *Како истиче наш саговорник, [...]*. Овакве конструкције представљају клишее за навођење туђег говора и могу се наћи у готово сваком извештају. Наставник ће пред ученике поставити задатак да уоче све речи и синтагме којима је означен новинарев саговорник, у овом извештају директор школе, и да их у свеску препишу у њи-

ховом основном облику, тј. у номинативу (*Милораг Јауковића, директор школе; Јауковић; наш саговорник*), као и да размисле шта се постиже различитим именованима исте особе кроз читав текст извештаја. Вођени наставниковим проблемским задацима, ученици ће уочити избегавање понављања као једну од основних одлика фактографског новинарства у дневној штампи. Телевизија и радио су медији који траже понављање, док се у новинској вест и новинском извештају понављање избегава на различите начине. Наставник који жели да повеже обраду ове наставне јединице са наставом граматике затражиће од ученика да ураде анализу синтагми којима је означен саговорник. Повезивање са наставом граматике огледа се и у анализи употребљених глагола у тексту новинских извештаја, помоћу следећих истраживачких задатака: „Препишите глаголе из извештаја. Који глаголи су најчешћи? У ком су времену употребљени ти глаголи?“.

Након овако обрађене наставне јединице, ученици ће лакше савладати задатак самосталног писања извештаја о раду школске секције, такмичењу и сличним догађајима. Поред захтева да одговоре на пет новинарских питања, ученицима ће у компоновање извештаја помоћи и његова стандардизована форма коју су уочили приликом анализе извештаја, као и уочени клишеи за навођење туђег говора и извора информација, уобичајен ред речи (инверзија субјекта и предиката), сегментовање текста у параграфе који представљају мање тематске целине поређане по важности и сл.

Делови новинског извештаја могу се и након обраде ове јединице користити као језички предлогач за обраду и увежбавање граматичких садржаја. Будући да се у шестом разреду обрађује грађење и употреба трпног глаголског придева, новински извештаји ће послужити за његово увежбавање, јер је овај глаголски облик у њима веома заступљен. У лиду (глави) анализираног извештаја трпни глаголски придев је употребљен у саставу крњег перфекта пасива: „Све учионице *климатизоване*, а у настави се користи више од 80 рачунара.“ („Новости“, 1. јул 2011). Приликом обраде трпног глаголског придева ученицима је напоменуто да се трпни глаголски придев може употребити и као придев, када ближе одређује именицу (Ломпар 2008: 62). Стога се пред ученике може поставити задатак да у тексту анализираног извештаја пронађу пример овакве употребе трпног глаголског придева: „У школи постоји и модерно *ојремљена* керамичарска радионица са пећи за печење глине, као и грнчарским точком.“ („Новости“, 1. јул 2011). Док се у уџбенику наводи неколико примера изолованих из контекста (*уџисан круи, зачарани њрини, млевена кафа*) (Ломпар 2008: 62)), овде је реч о уочавању граматичке појаве у контексту који је део језичког окружења ученика.

Подела предикатских реченица на независне и зависне такође представља део граматичких садржаја који се обрађује у шестом разреду основ-

не школе, а који се на примерима из новинских извештаја може увежбавати на часовима предвиђеним за утврђивање граматичког знања. Пред ученике се може поставити захтев да подвуку зависне реченице у тексту извештаја. Ученици на истим примерима вежбају и исказивање реченичног члана речју, скупом речи и зависном реченицом ако се пред њих постави задатак да међу подвученим зависним реченицама пронађу оне у којима се њоме изражени реченични члан може заменити речју или скупом речи. Након што напишу како би та реченица гласила када се зависна реченица замени речју или скупом речи, пред ученике се поставља задатак да одреде о ком се реченичном члану ради. Једна од реченица погодних за такву анализу јесте следећа реченица ексцерпирана из анализираниог извештаја: „Једина смо школа у Србији која има салу са вештачком стеном за спортско пењање – истиче Јауковић.“ („Новости“, 1. јул 2011). Када се односна реченица у синтаксичкој позицији односног атрибута замени предлошко-падежном синтагмом, она гласи: „Једина смо школа у Србији са салом са вештачком стеном за спорско пењање – истиче Јауковић.“ („Новости“, 1. јул 2011).

Наведена су само нека од граматичких и стилских вежбања која се могу изводити на часу обраде ове наставне јединице или на часовима предвиђеним за обраду и утврђивање граматичких садржаја. Наставник ће истраживачке задатке прилагодити језичкој грађи коју нуди изабрани извештај али и могућностима својих ученика. Нека од вежбања могу се изводити и током додатне наставе, када се пред даровите ученике постављају сложене захтеви, било да је реч о лингвистичкој или новинарској секцији.

5. Оваквом обрадом жанра извештаја наставник пред ученике, поред увежбавања израде писменог састава, која подразумева избор грађе, компоновање и коришћење пасуса за сегментовање, уједно може поставити различите проблемске задатке, као што су вежбе у исказивању реченичних чланова речју, синтагмом и зависном реченицом, синтаксичко-стилске вежбе с различитим распоредом речи у реченици, и сл. Коришћењем истраживачких задатака, који се ученицима дају заједно са текстом новинског извештаја пре обраде ове наставне јединице, ученицима се пружа довољно времена да самостално уоче одлике овог информативног новинарског жанра. Знања усвојена методом уочавања одлика извештаја трајнија су од механички запамћеног градива и ефикасније се примењују, па ће ученици лакше савладати задатак самосталног писања извештаја о раду секције, школском такмичењу или догађају значајном за њихов крај, а талентованији ученици могу ова знања применити у оквиру рада новинарске секције.

ИЗВОРИ

Ломпар 2008: Весна Ломпар, Граматика, Српски језик за шести разред основне школе, Београд: Клет.

Ковачевић, Ковачевић 2010: Милош Ковачевић и Добрица Ковачевић, Српски језик и језичка култура за шести разред основне школе, Београд: Српска школа.

Маринковић 2008: Симеон Маринковић, Граматика за шести разред, Београд: Креативни центар.

Наставни програм за шести разред основног образовања и васпитања, http://www.enastavnik.com/index.php?option=com_content&view=category&id=25&Itemid=34, преузето 20. 3. 2012.

Николић, Николић 2009: Милија Николић, Мирјана Николић: Српски језик и језичка култура за шести разред основне школе, Београд: Завод за уџбенике.

Мур 2010: Џо Елен Мур, Како писати некњижевне текстове: приручник за наставнике и ученике, Београд: Креативни центар.

ЛИТЕРАТУРА

Де Берг 2007: Хјуго Де Берг, *Истраживачко новинарство*, Београд: Клио.

Животић 1981: Радомир Животић: *Новинарски жанрови: шtamпа, радио, телевизија*, Београд: Институт за новинарство.

Ристановић 2007: Душан Ристановић, Теоријско-методолошки аспекти хеуристичког модела наставе, *Педагогија*, вол. 62, бр. 3, Београд: Форум педагога Србије и Црне Горе, 475-483.

Рус-Мол 2005: Штефан Рус-Мол, Ана Југослава Загорац Кершер: *Новинарство*, Београд: Клио.

Тодоровић 2002: Неда Тодоровић, *Новинарство – интeрeтeјaтивнo и иcтpaживачкo*, Београд: Факултет политичких наука, Чигоја штампа.

Jelena Lj. Spasić
University of Kragujevac
Faculty of Education
Department of Philology

REPORT IN TEACHING THE SERBIAN LANGUAGE

Summary: Reporting is studied in classes of the academic subject Serbian Language and Literature in the sixth grade of primary school. The topic of this paper is the problem solving approach to teaching reporting. The aim of the paper is to show which goals of teaching the native language can be achieved in this way. Pupils notice characteristics of a report as a publicist genre, while being guided by their own linguistic sense and by the teacher's instructions. Problem solving approach to a genre of report study includes in itself different kinds of grammatical and stylistic exercises.

Key words: teaching a native language, publicist functional style, report, heuristic teaching.